Da li je referendum raspisan za 16. januar legitiman i legalan

Kako se bira „istaknuti pravnik“?

Dr Stevan Lilić

LIČNI STAV

Dve okolnosti aktuelnog ustavnog referenduma su od posebnog značaja: jedna se tiče samog teksta referendumskog pitanje, a druga se odnosi na ishod januarskog referenduma u kontekstu aprilskih izbora.

Kao prethodno, međutim, postavlja se pitanje da li je referendum raspisan za 16. januar legitiman i legalan. S jedne strane, ovaj ustavni referendum nema pun politički legitimitet jer je raspisan od strane parlamenta koji takođe nema pun politički legitimitet, kako zbog prošlogodišnjeg bojkota izbora, tako i zbog toga što je mandat ovog saziva (protivustavno) vremenski skraćen. S druge strane, to što referendum nema pun legitimitet, ne znači da nema legalitet. Referendum je u formalnom smislu legalan jer je raspisan odlukom predsednika Skupštine, ali pre nego što je Zakon o referendumu resetovan i vraćen na „fabričko podešavanje“ u skladu s jednim od dva zahteva građanskog protesta. Za razliku od izbora, glavno pitanje kod referenduma nije izlaznost (pošto nema cenzusa), već da li će ishod glasanja biti pozitivan („da“) ili negativan („ne“) u odnosu na postavljeno referendumsko pitanje.

Zvaničan tekst referendumskog pitanje glasi: „Da li ste za potvrđivanje Akta o promeni Ustava Republike Srbije? (DA ili NE).“ Deo građana ponešto zna da se Akt o promeni Ustava odnosi na sudstvo i tužilaštvo, ali većina pojma nema da se radi o XXXIII amandmana sa preko 12.000 reči (!). Iako amandmani sadrže izvesna poboljšanja (npr. sudije više ne bira skupština), najviše polemike izazvali su tzv. istaknuti pravnici kao obavezni članovi Visokog saveta sudstva, odnosno Visokog saveta tužilaštva koje, po principu političkog oportuniteta, bira Narodna skupština (uz uslov da imaju najmanje deset godina radog staža). Osim što je kategorija „istaknuti pravnici“ po sebi protivustavna i suprotna svetskim standardima rodne ravnopravnosti, jer se iz izbornog postupka formalno izbacuju „istaknute pravnice“, sama ideja da neki „istaknuti“ ljudi sede u ovim telima više je nego sumnjiva iz prostog razloga što nije propisan ni jedan jedini objektivni indikator po čemi bi jedan pravnik bio „istaknut“ u odnosu na drugog (npr. da li je lekar koji osniva „red zmajeva“ istaknuti lekar u odnosu na kolege). Dva potpuno suprotna primera ilustruju nerešivu „kvadraturu kruga“ u vezi sa ovim pitanjem. Istaknuti pravnik sigurno je advokat koji je zastupao brojne slučajeva zaštite prava osuđenih lica, i posebno u slučaju Vojislava Šešelja, koji je kao srpski državljanin oslobođen u postupku pred Haškim tribunalom. Međutim, istaknuti pravnik može biti i profesor koji je objavio „Kaznjeno pravo“ i koji po pitanju „izvršenja radi obezbeđenja“ u svojim stručnim komentarima upućuje korisnike na članove 279-281 zakona, iako zakon u pitanju ima 217 članova (sic!). Ovi amandmani omogućavaju Narodnoj skupštini da u postupku izbora istaknutih pravnika potpuno zanemari objektivna i stručna merila, i da prema okolnostima slučaja izabere „svog“ istaknutog pravnika (čak i kada stručni radovi nisu baš stručni). Uvođenje kategorije „istaknuti pravnik“ kao članove najviših sudskih i tužilačkih tela ubedljiv je (i dovoljan) razlog da se u pogledu sadržine samog teksta ustavnih amandmana na referendumskom listiću ne zaokruži opcija „da“.

Sa stanovišta referendumskog konteksta, bojkot referenduma, tj. neizlazak na glasanje nema nikakvog ni pravnog ni praktičnog efekata (pošto je broj glasača irelevantan). Međutim, da li će na referendumu građani većinom podržati tzv. pozitivnu opciju („da“) kojom se prihvataju ustavni amandmani, ili će se većina građana opredeliti za tzv. negativnu opciju („ne“) kojom se amandmani odbacuju, u političkom smislu neposredno utiče na kontekst odnosa referenduma 16. januara i izbora 3. aprila.

U kontekstu aprilskih izbora referendum se može posmatrati kao neka vrsta poligona za vežbe: ako na referendumu većina zaokruži „da“ (kako agituju funkcioneri sadašnjeg režima), indikator je da će i na aprilskim izborima aktuelna vlast dobro proći. Međutim, ukoliko većina zaokruži „ne“, bio bi to zlokobni indikator negativnog političkog raspoloženja građana u odnosu na aprilske izbore. Neuspeh referenduma, tačnije negativno glasanje o referendumskom pitanju, vladajućem režimu nanelo bi dvostruku političku štetu: s jedne strane, poraz na sopstvenom referendumu (setimo se Kamerona, koji je raspisao referendum oko Brexita), a s druge odbijno upozorenje o mogućem porazu na aprilskim izborima.

Od početnog entuzijazma oko referenduma (ustavne promene u pravcu evropskog puta idu), u redovima aktuelnog režima sve je veća zabrinutost da je prihvatljivi pozitivan ishod referenduma pod znakom pitanja. U tom smislu, na raspolaganju su dve mogućnosti da se izbegne negativan referendumski scenario: a) referendum se može otkazati i b) referendum se može odložiti. Otkazivanje referenduma bilo bi pravo političko samoubistvo jer bi na videlo isplivala nesposobnost i potpuno pogrešna procena situacije. Druga mogućnost je da se referendum odloži. Nasuprot tvrdoj opciji otkazivanja, opcija odlaganja referenduma pruža jedan alternativan i pre svega „fleksibilan plan B“ koji bi otklonio opasnost od mogućeg negativnog ishoda referenduma u jednoj prihvatljivoj formi (posebno u kontekstu mogućeg pada rejtinga pred aprilske izbore). U tom pravcu već

Osim što je kategorija „istaknuti pravnici“ po sebi protivustavna i suprotna svetskim standardima rodne ravnopravnosti, jer se iz izbornog postupka formalno izbacuju „istaknute pravnice“, sama ideja da neki „istaknuti“ ljudi sede u ovim telima više je nego sumnjiva iz prostog razloga što nije propisan ni jedan jedini objektivni indikator po čemi bi jedan pravnik bio „istaknut“ u odnosu na drugog

se mogu uočiti i odgovarajuće „pripremne radnje“, public administration se tako na pravom mestu našao istaknuti profesor (kaznenog prava) koji je prvo u svom autorskom tekstu, a potom i u pismu Venecijanskoj komisiji (sic!), ponudio i blagovremeno plasirao „logički argumentovanu i pravno utemeljenu“ opciju da se referendum odloži. Ova „dobitna kombinacija“ odlaganja referenduma omogućava aktuelnom režimu toliko bitan manevarski prostor da se, ukoliko se na osnovu istraživanja javnog mnjenja proceni da bi ishod referenduma bio negativan, referendum ad hoc odloži. Kako stvari trenutno stoje, scenario odlaganja januarskog referenduma svakim danom izgleda sve izvesniji.

Autor je direktor Centra za unapređenje zakonodavstva (Yucom) i narodni poslanik